

IVAN RADETIĆ O ZAGONETKAMA

Ivan Radetić (Senj, 1835 — Senj, 1914)¹ bio je profesor teologije i klasične filologije, premda — »Predavao je gotovo izključivo hrvatski jezik i hrvatsku književnost.«²

Značajan je njegov spisateljski rad s područja filologije i povijesti književnosti. Svoje članke i rasprave objavljivao je u »Književniku«, »Radu« JAZU, »Vijencu« i programima gimnazija u Osijeku i Senju, gdje je službovao. Valja istaknuti da »... je pažnju pobudila u svoje vrijeme njegova disertacija "Dativ u Slovnštini"«.² Separatno je izdao godine 1879. u Senju »Pregled hrvatske tradicionalne književnosti« na 214 stranica. O ovom djelu zabilježeno je u »Narodnim novinama« i ovo: »... kao posebno izdano djelo, kod obradbe kojega je pokazao veliku erudiciju i temeljito poznavanje naše tradicionalne literature«.

Ovo je djelo nedvojbeno značajno u povijesti naše usmene književnosti. U povijesti zagonetaštva ono ide u prvi red onih djela koja su donijela teorijska i povijesna uopćavanja. U drugom odsjeku »Tradicionalna književnost« u glavi IV. obrađuje »Narodne poslovice i zagonetke.« O samim zagonetkama govori na stranicama 83—86.

Registrira da je »valjana sbirka« od oko 5000 zagonetaka izdana u Beogradu godine 1877., a priredio ju je Novaković. Doslovce piše i: »... inače su narodne zagonetke amo tamo po raznih knjigah i časopisih razbacane«.

Govoreći o bogatstvu zagonetaka kod Slavena, kaže: »... , što se naše zagonetke odlikuju krasotom dikiije i silom izraza.«

Vrijedno je spomenuti i njegovu konstataciju: »Zato ne ima dvojbe, da su i zagonetke za poznavanje narodnjega života od velike koristi.«

Ustvrdjuje također da kod različitih naroda ima sličnih (skoro istih) zagonetaka. To potkrijepljuje s dvije inačice jedne zagonetke iz Novakovićeve zbirke, a koje se podudaraju s jednom latinskom zagonetkom poznatom još iz X. stoljeća.

Druga inačica ove naše zagonetke glasi:

Poleće labud bez krila,
Pade na dub bez grana,
Ubi ga car bez ruke,
A izjede carica bez zuba.

Na latinskom ta zagonetka izgleda ovako:

Volavit volucer sine plumis,
Sedit in arbore sine foliis,
Venit homo absque manibus.
Conscendit illum sine pedibus,
Assavit illum sine igne,
Comedit illum sine ore.

Na osnovi ovog Radetić zaključuje: »Već i ovo pokazuje, da je i zagonetkam kao i pripoviedkam moralo biti obćenito vrelo.«

Dalje kaže da se »dialogični« apokrifi (u formi: pitanje — odgovor) »mo- gu smatrati kao vrelo mnogim našim zagonetkama.« Zapravo, a što Radetić ne spominje, ovdje je riječ o narodnim zagonetkama-pitalicama, od kojih on jed- nu predočuje:

— Koji je taj, koji je jednom rukom četvrti dio svieta umorio? Odgovor je Kain, jer je ubio brata Abela, a prema bibliji tada su čovječanstvo sačinja- vali: Adam, Eva, Kain i Abel, pa je sam Abel predstavljao — četvrtinu.

Radetić je načinio i jednu najopćenitiju periodizaciju narodnih zagone- taka: »Ovo je historično doba narodnih zagonetaka. Kad bismo ove poblize htjeli razmatrati, morali bi i kod njih kao kod narodnih priča razlučiti pred- historično doba od historičnog; a to isto valja i za poslovice.«

Na kraju zaključuje da i »lapidarni slog« »koji je vazda u narodnih pos- lovicah narodom za lako pamtenje služio, ...« a koji se susreće i u pojedinim zagonetkama, dokazuje njihovu drevnost.

Radetića je na obrađivanje zagonetaka navela njegova znanstvena objek- tivnost i sustavnost u radu. Za ovaj vid narodnog stvaralaštva nije Radetić imao posebnog afiniteta, jer u »Predgovoru« uz poslovice i ne spominje za- gonetke iako se nalaze u istom poglavlju. O Gaju kao prikupljaču kajkavskih narodnih zagonetaka (»zganjki«) nije moglo biti riječi u Radetićevo djelu, jer je ova Gajeva aktivnost¹ otkrivena u najnovije doba, tek prilikom sredi- vanja njegove ostavštine. Dvije godine ranije publicirana rasprava Gj. Na- toševića »O zagoneci«² vjerojatno nije bila poznata Radetiću. Slično se zbilo i Tomi Maretiću, koji nije znao za ovo Radetićevo djelo kad je godine 1881. pisao svoju opsežniju studiju »O narodnoj zagonetci hrvatskoj.«³

U svom djelu Radetić obrađuje samo narodnu zagonetku, jer to zahtijeva tema knjige — tradicionalna, usmena književnost. Da li je Radetić negdje po- nešto zabilježio i o umjetnom zagonetaštvu (enigmatici), nije poznato, a niti se iz ovog njegova djela tako nešto može zaključiti. Natošević je naprotiv jed- nim dijelom obradio i umjetne zagonetke. Maretić ih je samo usputno spo- menuo.

Bez obzira na to što je Radetić zagonetke dotakao samo informativno i u najkraćim crtama, ovih nekoliko stranica ima vrijednost i zato što je to više nego samo pokušaj nekih uopćavanja. Neosporno je da ovo djelo ima i stanovitu historiografsku težinu, jer pripada u pionirsko doba stvaranja (»his- torične«) zagonetačke povijesti. Ne smije se smetnuti s uma da je Radetić ovaj vrlo informativni i faktografski pregled napisao skoro prije jednog sto- ljeća (točnije prije 95 godina!).

U zagonetačkoj historiografiji ovo će djelo, odnosno dio o zagonetkama dobiti još vidljivije i značajnije mjesto.

I Z V O R I :

1. St. Stanojević: »Narodna enciklopedija ...«, Zagreb, 1928., sv. III, str. 758.
2. »Narodne novine«, Zagreb, br. 295 od 5. XI. 1914., str. 3.
3. »Stoletni KAJ kalendar«, Zagreb, prosinac 1970., str. 65—71.
4. »Letopis Matice srpske«, knjiga 119, Novi Sad, 1877., str. 82—111.
5. »Izvjješće o kraljevskoj velikoj gimnaziji u Požegi za šk. god. 1880/81.«, str. 3—59.